

УДК 94 (477): 502.8
ББК 63.3 (4 Укр.)

Олена Гайдукевич

ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ УГКЦ В ГАЛИЧИНІ В 1920–1939 рр.: ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню джерельних матеріалів, що в стосуються проблеми природоохоронної діяльності УГКЦ в Галичині в 1920–1939 рр. Опрацьовано значний пласт матеріалів, що зберігаються в центральних і місцевих архівах Києва, Львова, Івано-Франківська, Луцька, с.м. т. Рожнятова. Джерельний матеріал, що послужив основою дослідження, поділено на окремі групи, характеристика яких подається в статті. Аналіз цих документів доводить науковий, природоохоронний характер діяльності УГКЦ.

Ключові слова: архівна джерельна база, архівні фонди, справа фонду, Українська греко-католицька церква.

У структурі сучасних наукових українознавчих досліджень з історії України й історичного краєзнавства особливо викристалізовується екологічна тематика. Як слушно стверджує професор С.Васюта, сьогодні визріла потреба об'єднати зусилля багатьох науковців – богословів, істориків, географів, природознавців з метою проведення масштабних досліджень з історії охорони довкілля та збереження природного середовища в Україні [1, с.24]. У цьому контексті дослідження природоохоронної діяльності Української греко-католицької церкви (УГКЦ) є особливо актуальним, оскільки висвітлює один з аспектів вивчення соціально-екологічних проблем сучасного суспільства.

У процесі розробки вказаної теми опрацьовано значний пласт джерельних матеріалів, що стосуються обраної проблематики. Джерельний матеріал, що послужив основою дослідження, поділяється на такі групи: 1) неопубліковані архівні матеріали; 2) збірники опублікованих документів і матеріалів; 3) періодичні видання 20–30-х років ХХ ст.; 4) мемуари й спогади очевидців.

Найбільший інтерес для дослідження складають фонди Центрального державного історичного архіву України у м. Львів (ЦДАІ України). Саме тут містяться численні документи, що становлять основу досліджень. Так, у фонді 409 “Центральна адміністрація Столових маєтків греко-католицької Митрополії у Львові” зібрані матеріали, що стосуються господарювання в маєтностях Митрополії.

Різноманітні справи фонду (численне листування, звіти службовців, вказівки, накази тощо) містять цінну інформацію щодо форм і методів ведення господарства в маєтностях “Перегінсько”, “Кринос”, “Зарваниця”, “Якторів-Унів”, аналіз яких дає підстави стверджувати про науковий та природоохоронний характер діяльності УГКЦ. Заслужують на увагу окремі справи цього фонду, що документально висвітлюють процес формування й організації лісів УГКЦ упродовж тривалого періоду (XVIII–XX ст.). Наприклад, справа 1381 [2] – звіт Головного адміністратора Столових дібр Митрополії Євгена Гвоздецького Галицькому намісництву про результати перевірки стану лісового господарства в маєтку “Перегінсько”; справа 1379 [3], в якій зібрані матеріали, що стосуються ведення господарства в лісах маєтності “Перегінсько” до 1930 р.; справа 1441 [4] – реферат про стан лісового господарства та історичні дані щодо маєтності “Перегінсько” до 1938 р.; справа 1432 [5] – звіт інспектора Столових дібр Андрія Мельника про результати перевірки лісового господарства в маєтності в 1937 р. та його пропозиції в цій справі; справа 1443 [6], в якій подано опис лісових маєтків і матеріали

останнього лісовпорядкування перегінських церковних лісів, що проводилося тут у 1935–1937 рр., а також проект ведення господарства в маєтності на 1938–1948 рр.

Цінну інформацію щодо природоохоронної діяльності УГКЦ містять матеріали справи 1392 про заснування “Кедрового” заповідника на горі Яйце біля с. Підлюте в маєтності “Перегінсько” [7]. У тій самій справі зберігаються листи членів НТШ до митрополита А.Шептицького, єпископа Г.Хомишина та інших високопосадових осіб церкви щодо охорони цінних природних об’єктів краю. Зокрема виявлено лист Президії V з’їзду Українських природників і лікарів від 23 квітня 1935 р., в якому висловлюється подяка митрополитові А.Шептицькому за допомогу в організації природного заповідника й розроблено плани стосовно подальшої стратегії природоохоронної справи в Карпатах – розширення “Кедрового” заповідника та створення на його основі в Горганах першого Українського національного парку Природи [7, арк.121, 122].

Важливим є лист дійсного члена НТШ В.Бригідера від 6 березня 1937 р., адресований митрополитові А.Шептицькому, в якому йшлося про доцільність заснування в Галичині української громадської установи з охорони природи [8, арк.26]. Численні звернення науковців, членів НТШ до митрополита містять прохання про допомогу у створенні заповідників “Кедровий” біля с. Осмолода в маєтності “Перегінсько”, “Чортова гора” на церковних землях біля м. Рогатин, “Касова гора” біля с. Бовшів, охорону вікових дерев біля с. Підлісся Підгаєцького повіту. Зокрема, це лист Голови НТШ професора Всеволода Левицького від 15 травня 1936 р. та схвальна відповідь на нього А.Шептицького в липні 1936 р. щодо організації заповідника “Чортова гора” [8, арк.4, 8, 9, 11–13], звернення Комісії охорони природи НТШ до Митрополичого Ординаріату від 24 січня 1939 р. щодо утворення заповідника “Касова гора” [8, арк.46, 47], лист Комісії Охорони природи НТШ від 11 березня 1937 р. про охорону шашкевичівських дубів [7, арк.80] тощо. Тут же зберігаються матеріали, що стосуються створення навчально-наукового фільму про природу Карпат [7, арк.1, 7, 8], стаття А. П’ясецького про українські карпатські заповідники [7, арк.16], протокол природоохоронної конференції, що проходила в Підлютому 18 серпня 1936 р. [7, арк.57], програма свята відкриття “Кедрового” заповідника в урочищі Яйце [7, арк.164], загальний опис цього високогірного заповідника [7, арк.96–109], лісівнича характеристика Столових дібр Галицької Митрополії [7, арк.81–84], інші документи, що демонструють природоохоронний характер діяльності УГКЦ.

Окрему групу матеріалів складають різні вказівки Центральної адміністрації Столових дібр Митрополії Управі маєтності “Перегінсько” щодо ведення господарства, його характеру, обсягу, термінів, виду та ділянок конкретних практичних робіт, з яких впливає природоохоронна суть господарської діяльності церкви. У справах 1384, 1386, 1393, 1394, 1414, 1427 [9–14] зібрані численні листи, доручення, вказівки Центральної адміністрації Митрополії Управі маєтності щодо проведення певного виду господарських робіт, їх обсягів та характеру, а також листи-відповіді Управи про хід їх виконання й стан справ у господарстві. Тут, зокрема, зберігається справа 1707 [15], в якій зібрані матеріали щодо організації і діяльності природничого музею в урочищі Лютошари; справа 1452 [16], документи якої висвітлюють ведення рибного господарства в маєтності “Перегінсько”; справа 1542 [17], що стосується розвитку бджільництва в лісах Осмолоди тощо.

Справа 399 [18] містить різні роду заяви, довідки, посвідчення, копії дипломів про освіту та інші документи службовців маєтностей Столових дібр Митрополії, які засвідчують їх високий професійний рівень. Справа 1287 [19] – це протоколи засідань керівного складу управління церковними маєтностями, що подають інформацію про фаховий рівень спеціалістів маєтностей, їх виробничу й наукову природоохоронну діяльність. Ці документи висвітлюють діяльність лісового інженера, науковця Миколи Саєвича; інспектора Митрополичих дібр, інженера-лісівника Андрія Мельника; на-

уковця-лісівника Андрія П'ясецького, управителя Йосифа Сальца, лісових інженерів маєтності "Перегінсько" Юліана, Мирона та Івана Левицьких, Михайла Мартинця, Володимира Кисілевського, Богдана Лучаковського, Євгена Лициняка, Дмитра Юрчишина та інших фахівців, які працювали в різні роки в церковних маєтностях Митрополії.

Справи з фонду 358 "Шептицький Андрей – уніатський митрополит. 1865–1944 рр." містять важливу інформацію щодо різнобічної діяльності митрополита. Тут зібрані численні документи, що переконливо доводять природоохоронний характер діяльності митрополита А.Шептицького та УГКЦ. У справах фонду міститься листування митрополита з різноманітними науковими, культурними й громадськими організаціями тогочасної Галичини [20–23], окремі доповіді [24], повідомлення [25], звернення [26], грамоти [27, 28], альбоми фотографій [29, 30], різноманітні газети зі статтями про А.Шептицького [31], історична довідка про його життя й діяльність [32], бібліографія праць з історії церкви [33] та деякі інші матеріали, що характеризують ставлення митрополита до справи охорони природи. Цікавим є листування Андрея Шептицького з єпископом Григорієм Хомишиним [34–35], Генеральним адміністратором Столових дібр Митрополії отцем-митратом Титом Войнаровським [36], іншими церковними високопосадовими особами, матеріали якого частково висвітлюють окремі аспекти охорони природи Галичини.

У матеріалах фонду 201 Греко-католицької митрополичої консисторії міста Львова (1806–1945 рр.) зберігається ряд справ, що підтверджують природоохоронну діяльність церкви, організацію й підтримку нею різноманітних наукових природничих установ щодо пропаганди й охорони природи. Це, зокрема, листи про надання фінансової допомоги Національному музею у Львові, перелік основних завдань фундації музею [37] тощо. Тут же зберігаються численні листи митрополита різним адресатам, що прямо чи опосередковано стосуються охорони природи краю [38]. У цьому ж фонді виділяються два важливі листи [39, 40], які демонструють намагання митрополита А.Шептицького зберегти від вирубки німецькими окупантами в 1941 р. цінні лісові насадження в довкіллі Янова (Львівщина) і доводять факт створення церквою в 1938 р. Янівського дослідного лісництва на території маєтності УГКЦ та організацію Інституту "Лісовий Фонд Львівської греко-католицької єпархії".

Деякі матеріали, які побіжно висвітлюють природоохоронний характер діяльності церкви, зберігаються у фонді 376, присвяченому діяльності Йосифа Скрутеня (1894–1951 рр.), ченця ЧСВВ, історика церкви, редактора "Записок ЧСВВ" [41, 42]. Так, зокрема, у справі 2 [41] цього фонду міститься грамота НТШ, яка засвідчує обрання Й.Скрутеня в 1935 р. дійсним членом історико-філософської секції НТШ, на основі якої пізніше була сформована Комісія охорони природи. У справі 10 [42] зібрані листи бібліотеки НТШ та українських друкарень зі Львова, Рівного, Ужгорода до Й.Скрутеня про придбання й обмін книг із цими організаціями в 1936–1938 рр., серед яких є й природоохоронна література.

У матеріалах фонду 408 греко-католицького Митрополичого Ординаріату представлені різноманітні листи [43], протоколи засідань ради товариства "Захист ім. Митрополита А.Шептицького для сиріт" [44], декларації про прибутки від земельних ділянок митрополичих маєтків за 1925 р. [45], що опосередковано демонструють природоохоронний характер і наукові принципи ведення господарства в маєтностях церкви. Використано також матеріали справи 814 [46], у якій ідеться про підтримку митрополитом діяльності Української Господарчої Академії в Подєбрадах в 1932 р., де українські студенти набували фахових знань із сільськогосподарських та лісівничих дисциплін.

У фонді 682 (Войнаровський Тит, митрат, економіст, адміністратор Митрополичих дібр, громадський діяч, 1856–1938 рр.) зберігаються численні документи, що

висвітлюють різнобічну діяльність Головного адміністратора церковних маєтностей, отця-митрата Тита Войнаровського [47–54]. Значну частину матеріалів складає листування отця-митрата Тита Войнаровського з інспектором церковних маєтностей Андрієм Мельником [51], управителем Управи маєтності “Перегінсько” Йосифом Сальцем [52], керуючим третім лісовим округом у с. Осмолода, інженером Миколою Саєвичем [53] та іншими посадовими особами Столових дібр Митрополії.

У фонді 309 Наукового Товариства ім. Т.Шевченка зібрані численні документи й матеріали, що доводять тісну співпрацю науковців Галичини з УГКЦ у справі охорони природи краю [55–57]. Численні протоколи засідань фізіографічної комісії, що згодом була реорганізована в комісію охорони природи, доповідь голови НТШ професора Всеволода Левицького на XLIII засіданні Комісії охорони природи від 4 червня 1934 р., виступ голови Комісії охорони природи НТШ доктора Ольги Мрицівни на XLIV засіданні комісії від 2 березня 1935 р. тощо переконливо засвідчують співпрацю НТШ з УГКЦ [55, 56]. Справа 88 [57] містить різноманітне листування Товариства з митрополитом, впливовими церковними діячами, а також окремими науковцями стосовно вивчення та охорони природи краю. Тут, зокрема, зберігається лист митрополита А.Шептицького голові НТШ з повідомленням про передачу Товариству “Кедрового” заповідника в Горганах із метою проведення на його території масштабних наукових досліджень [57, арк. 1, 2], стаття в газеті “Діло” про утворення “Кедрового” заповідника в лісах маєтності “Перегінсько” [57, арк.57–63], листування Митрополичого Ординаріату з НТШ щодо утворення заповідника на Чортовій горі біля м. Рогатин [57, арк.4, 8, 9], листи голови Комісії охорони природи НТШ Митрополичій Консисторії і єпископам греко-католицької церкви в Польщі в справі охорони природи українських земель [57, арк.14, 15] та заповідання трьох вікових дерев дуба в парафії с. Підлісся, які оспівав у своїй поемі “Підлісся” Маркіян Шашкевич [57, арк.16, 23, 24, 230–235], листування НТШ з Митрополичим Ординаріатом щодо утворення заповідника на Касовій горі біля с. Бовшів [57, арк.46, 47], лист комісії охорони природи НТШ щодо фінансування зйомок науково-популярного фільму про природу Карпат [57, арк.43], прохання НТШ щодо охорони рідкісних тварин і рослин краю [57, арк.25] та інші документи, що висвітлюють тісну співпрацю НТШ з УГКЦ у справі охорони природи Галичини.

У Державному архіві Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.) існує окремий фонд 2 (Станіславське воєводське управління), де представлені різноманітні статті митрополита А.Шептицького [58], документи органів місцевої влади, відділу землеволодіння, реферат про стан лісового господарства й охорони приватних лісів, а також численні матеріали щодо ведення сільського та лісового господарства на теренах Станіславщини, у тому числі силами УГКЦ [59–61]. Цікавою, зокрема, є справа 543, де представлено листування місцевого пароха с. Довгопілля до коломийського комісара охорони лісів за 1932 р. із проханням заборонити вирубку цінних рідкісних дерев [62]. Такі ж матеріали, що стосуються заборони вирубки церковного лісу в районі села Жаб’є (тепер – с. м. т. Верховина) Косівського повіту за 1930–1938 рр., зустрічаємо в справі 1900 [63]. У справах 1712–1714 [64–66] подано листування з долинським і станіславським комісарами охорони лісів про затвердження плану рубок деревини церковного лісу в ряді сіл Станіславського повіту. З матеріалів листування можна зробити висновок про строге дотримання норм тогочасного земельного законодавства та високопрофесійний рівень працівників господарств церкви.

Окрему групу документів складають матеріали відомчого архіву Державного підприємства “Осмолодське лісове господарство” Івано-Франківського обласного управління лісового господарства. Це – проекти організації лісового господарства, складені при чергових лісовпорядкуваннях за 1950–2009 рр. [67]. Ці документи цікаві тим, що висвітлюють історію господарювання та окремі етапи формування Осмолодських церковних земель протягом XVIII–XX ст.

У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника у фонді 9 “Андрей Шептицький. Окремі надходження” зберігаються протоколи конференцій львівського, перемишльського й станіславського єпископів за 1902–1939 роки, які висвітлюють різні аспекти діяльності УГКЦ [68]. Тут також зібрані листи А.Шептицького за 1937–1939 рр., насамперед до Головного адміністратора маєтностей УГКЦ Т.Войнаровського [69].

Цінний матеріал можна почерпнути також зі збірника документів і матеріалів, упорядкованого О.Гайовою та А.Кравчуком [70], у якому містяться відомості про природоохоронну діяльність митрополита, зокрема його розпорядження місцевим парохам доглядати, впорядковувати й охороняти цінні вікові дерева в приходах церкви. Окремі послання митрополита А.Шептицького до духовенства вказують на особливе ставлення церкви до навколишнього середовища й місця людини в ньому [71].

Природоохоронна діяльність церкви знайшла відображення в матеріалах тогочасних періодичних видань. Серед них можна виділити часопис “Діло” – орган Української національно-демократичної партії (з 1925 р. – Українського національно-демократичного об’єднання, далі – УНДО), в якому періодично друкувалися різноманітні природоохоронні матеріали, повідомлення, статті науковців-природознавців, церковних діячів, інженерів-лісівників. Зокрема слід відмітити публікацію отця Ю.Мудрака про охорону природи в Галичині, у якій автор, поряд із пропагандою природоохоронної діяльності, обґрунтовує зв’язок природоохоронної діяльності з національною ідеєю [72].

Окремі публікації, що стосуються охорони природи та заповідання цінних природних об’єктів у краї, знаходимо в часописі “Неділя” – ілюстрованому національному тижневику за 1938 р. У першу чергу, це стаття Б.Лучаковського про українські заповідники [73]. Автор перераховує організовані в той час на землях Митрополії заповідники – “Кедровий”, “Ільмовий”, “Буковий”, оцінює їх із наукової точки зору та подає історію створення. У часописі “Наша Батьківщина” – органі українського краєзнавчо-туристичного товариства “Плаї” у Львові – за 1937 р. уміщена стаття А.П’ясецького про українські заповідники в Карпатах [74]. Автор розкрив стан заповідної справи в Галичині в 1935–1937 роках, особливу увагу звернув на “Кедровий” заповідник УГКЦ в урочищі Яйце, в організації якого брав безпосередню участь.

Чимало публікацій щодо популяризації природоохоронних ідей зустрічаємо в церковних часописах того часу. Так, стаття в газеті “Душпастир” за 1889 р. о. І.Комарницького стосується охорони природних ресурсів краю і свідчить про піклування церкви довкіллям ще в австрійський період [75]. У науковому збірнику Богословського наукового товариства “Богословія” за 1926 р. містяться статті отців Ю.Дзеровича [76] та В.Лициняка [77], в яких автори розповідають про меценатську діяльність митрополита А.Шептицького.

Численні публікації щодо співпраці НТШ з УГКЦ у справі охорони природи й популяризації природоохоронних ідей у краї містяться на сторінках наукової збірки “Хроніка НТШ”. Так, зокрема, у статті проф. Всеволода Левицького “Візит вдячності до митрополита А.Шептицького” йдеться про відвідини в серпні 1936 р. митрополита науковцями, членами НТШ з подякою за сприяння в справі охорони природи Галичини [78].

Окремий пласт історичних документів становлять мемуари та спогади тогочасних церковних служителів, науковців, окремих діячів науки, культури й просто очевидців подій. Так, цінними є спогади отця-митрата Тита Войнаровського [79], який, згадуючи основні віхи та події свого життя, змальовує тогочасні суспільно-політичні умови, характеризує важливі історичні постаті Галичини, описує свою діяльність на посаді Головного адміністратора Столових дібр Митрополії.

Важливу інформацію щодо історії УГКЦ та її діяльності містять спогади окремих священнослужителів, опубліковані в різноманітних збірниках матеріалів з історії Станіславщини й Стрийщини. У збірці “Стрийщина”, зокрема, о. Григор Лужницький подав історію становлення земель УГКЦ [80], о. Лев Шанковський – формування маєтності “Перегінсько” [81].

Цікавими є спогади лісівників Станіславщини, які в різний час працювали в маєтностях Столових дібр Митрополії і займалися природоохоронною діяльністю. Так, Богдан Лучаковський описав Чорний ліс [82], Гаврило Гордієнко – заповідне дерево Українських Карпат – тис ягідний [83], Роман Юркевич у своїх мемуарах подав окремі факти з біографій деяких інженерів-інспекторів, що працювали в різні роки у церковних маєтностях [84].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що джерельна база дослідження досить широка. Опрацьовано матеріали 32 фондів семи державних архівів Кисва, Львова, Івано-Франківська, Луцька та відомчого архіву Державного підприємства “Осмолодське лісове господарство” (с. м. т. Рожнятів). Найбільший інтерес складають матеріали ЦДАЛ України, де містяться справи, що безпосередньо стосуються теми дослідження. Аналіз цих документів доводить науковий, природоохоронний характер діяльності УГКЦ у Галичині. У фондах інших архівів, зокрема київських, виявлено більш загальні матеріали, що опосередковано стосуються теми дослідження й лише частково розкривають окремі аспекти природоохоронної діяльності церкви.

1. Васюта С. Екологічна думка в контексті ідейно-політичного відродження України / С. Васюта // Український ліс. – 1994. – № 1. – С. 22–25.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 409, оп. 1, спр. 1381, арк. 36.
3. ЦДАЛ України, ф. 409, оп. 1, спр. 1379, 33 арк.
4. Там само, спр. 1441, 30 арк. (пол.).
5. Там само, спр. 1432, 31 арк.
6. Там само, спр. 1443, 105 арк.
7. Там само, спр. 1392, арк. 123.
8. Там само, спр. 88, 56 арк.
9. Там само, спр. 1384, 20 арк.
10. Там само, спр. 1386, 29 арк.
11. Там само, спр. 1393, арк. 1–22.
12. Там само, спр. 1394, 230 арк.
13. Там само, спр. 1414, 237 арк.
14. Там само, спр. 1427, арк. 1–5.
15. Там само, спр. 1707, 73 арк.
16. Там само, спр. 1452, 271 арк.
17. Там само, спр. 1542, 245 арк.
18. Там само, спр. 399, 74 арк.
19. Там само, спр. 1287, 13 арк.
20. Там само, ф. 358, оп. 1, спр. 104, 300 арк.
21. Там само, спр. 108, 402 арк.
22. Там само, спр. 112, 300 арк.
23. Там само, спр. 114, 250 арк.
24. Там само, спр. 26, арк. 1–16.
25. Там само, спр. 70, 58 арк.
26. Там само, спр. 84, арк. 1–3.
27. Там само, спр. 78, арк. 1–2.
28. Там само, спр. 79, арк. 1–3.
29. Там само, спр. 80, 30 арк.
30. Там само, спр. 83, 40 арк.
31. Там само, спр. 32, 200 арк.
32. Там само, спр. 4, арк. 1–15.
33. Там само, спр. 317, 58 арк.
34. Там само, спр. 163, 100 арк.

35. Там само, спр. 164, 25 арк.
36. Там само, ф. 358, оп. 2, спр. 114, 191 арк.
37. Там само, ф. 201, оп. 4 б, спр. 2256, арк. 1–5.
38. Там само, спр. 104, 37 арк.
39. Там само, спр. 212, арк. 4–5.
40. Там само, спр. 6129, арк. 33.
41. Там само, ф. 376, оп. 1, спр. 2, арк. 1–2.
42. Там само, спр. 10, 48 арк.
43. Там само, ф. 408, оп. 1, спр. 602, арк. 1–2. (пол.).
44. Там само, спр. 321, арк. 1–21.
45. Там само, спр. 374, арк. 1–21.
46. Там само, спр. 814, арк. 11–11 зв.
47. Там само, ф. 682, оп. 1, спр. 1, 35 арк.
48. Там само, спр. 2, арк. 1.
49. Там само, спр. 30, 79 арк.
50. Там само, спр. 34, 16 арк.
51. Там само, спр. 154, 31 арк.
52. Там само, спр. 177, 22 арк.
53. Там само, спр. 175, 22 арк.
54. Там само, спр. 205, 28 арк.
55. Там само, ф. 309, оп. 1, спр. 27, арк. 9–10.
56. Там само, спр. 47, арк. 2–2 зв., 32–32 зв., 33–33 зв.
57. Там само, спр. 88, 241 арк.
58. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 2, оп. 1, спр. 937, арк. 1–5.
59. Держархів Івано-Франківської обл., ф. 2, оп. 1, спр. 529, 52 арк. (пол.).
60. Там само, спр. 534, арк. 1–5. (пол.).
61. Там само, спр. 535, 203 арк. (пол.).
62. Там само, спр. 543, арк. 1–8. (пол.).
63. Там само, спр. 1820, 87 арк. (пол.).
64. Там само, спр. 1712, 52 арк.
65. Там само, спр. 1713, 103 арк. (пол.).
66. Там само, спр. 1714, 35 арк. (пол.).
67. Відомчий архів Осмолодського держлісгоспу, ф. 1, оп. 1, спр. 627, арк. 148.
68. Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, м. Львів, ф. 9, спр. 1069, 70 арк.
69. Там само, спр. 1189а, 100 арк.
70. Митрополит Андрей Шептицький : Життя і діяльність. Документи і матеріали (1899–1944) / [упоряд. О. Гайова, А. Кравчук]. – Львів, 1998. – Т. II. – 572 с.
71. Митрополит Андрей Шептицький. Як будувати рідну хату? Послання митрополита Андрея Шептицького до духовенства. Грудень, 1941 / Андрей Шептицький // Галичина : Наук. і культ.-просв. краєзнавчий часопис. – 1998. – № 1 (2). – С. 85–92.
72. Мудрак Ю. Охорона природи на українських землях / Юліян Мудрак // Діло. – 1935. – Ч. 52. – 7 груд. – С. 35–36; – 1935 р. – Ч. 53. – 8 лют. – С. 47–49.
73. Лучаковський Б. Українські заповідники / Богдан Лучаковський // Неділя. – 1935. – 9 черв.; Неділя. – 1938. – 14 серп.
74. Пясецький А. Українські карпатські заповідники / Андрій П'ясецький // Наша Батьківщина. – 1937. – Ч. 4–5. Квітень–травень, – С. 111–113.
75. Комарницький І. Розпорядження духовної і мірської влади касательно плодів земних і др. і касательно винайма поля ерекціонального / І. Комарницький // Душпастир. – 1889. – Т. 32. – Ч. 18. – С. 493–495; – Ч. 23. – С. 660–661.
76. Дзерович Ю. Митрополит – Меценат / Юліян Дзерович // Богословія. – 1926. – Т. 4, кн. 1–2. – С. 66–77.
77. Лициняк В. Товариство “Захист ім. митр. Андрея гр. Шептицького для сиріт” у Львові. (Його початок і розвиток по кінець 1925 р.) / Василь Лициняк // Богословія. – 1926. – Т. 4, кн. 1–2. – С. 78–84.
78. Левицький В. Візит вдячності до митрополита А. Шептицького / Володимир Левицький // Хроніка НТШ. – 1935–1937. – Ч. 73. – С. 35.
79. Войнаровський Т. Історичні постаті Галичини. Спогади з мого життя / Тит Войнаровський. – Нью-Йорк, 1961. – 231 с.; (Адміністрація дібр Галицької Митрополії. – С. 61–62; Зарваниця – С. 62–63; Посіч – С. 64–65).
80. Лужницький Г. Нарис історії церкви / Григорій Лужницький // Стрийщина. Історико-меморіальний збірник. – Нью-Йорк ; Торонто ; Париж ; Сідней, 1990. – Т. 1. – С. 275–277.

81. Шанковський Л. Нарис історії Стрийщини / Лев Шанковський // Стрийщина. Історико-меморіальний збірник. – Нью-Йорк ; Торонто ; Париж ; Сідней, 1990. – Т. 1. – С. 69–192.
82. Лучаковський Б. Чорний ліс / Богдан Лучаковський // Альманах Станіславівської землі : Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 256–260.
83. Гордієнко Г. Тис – заповідне дерево Українських Карпат / Григорій Гордієнко // Альманах Станіславівської землі : Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 244–248.
84. Юркевич Р. Лісівництво Станіславщини / Роман Юркевич // Альманах Станіславівської землі : Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 228–243.

Статья посвящена изучению архивных материалов, касающихся проблемы природоохранной деятельности УГКЦ в Галичине в период 1920–1939 гг. Обработано значительный пласт источников, сохраняющихся в центральных и местных архивах Киева, Львова, Ивано-Франковска, Луцка, Рожнятова. Архивный материал, который положен в основу исследования, разделено на отдельные группы, характеристика которых приведена в статье. Анализ этих документов доводит научный, природоохранный характер деятельности УГКЦ.

Ключевые слова: архивная база источников, архивные фонды, дело фонда, Украинская греко-католическая церковь.

The article is dedicated to the study of sources which relate to the nature protection activities of Ukrainian Greek-Catholic Church at Halychyna between 1920–1939. The author processed sources that are filed at central and local archives of Kyiv, Lviv, Ivano-Frankivsk, Lutsk and Rozhniativ urban settlement. Sources, that served as a basis of the research, were divided into separate groups that are characterized in the article. Analysis of these documents proves scientific and nature-protection activities of Ukrainian Greek-Catholic Church.

Keywords: archive source base, archive funds, archive files, Ukrainian Greek-Catholic Church.

УДК 94 (477)-061.2:94(438)
ББК 63.3

Наталія Стецюк

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ПОЛЬЩІ (1940-ві–1950-ті рр.)

У статті на основі опрацювання широкого кола джерел і літератури висвітлено еволюцію політики польської комуністичної влади щодо українського населення. Розкрито особливості процесу поступової інституціоналізації української меншини в Польщі, який мав “аматорський характер” і перебував під контролем комуністичної влади. Проаналізовано передумови консолідації українців у Польщі.

Ключові слова: українці, українська меншина, польська влада, національна політика.

У перше повоєнне десятиліття факт існування української меншини в північно-західному регіоні Польщі комуністичною владою офіційно не визнавався. З адміністративного обігу було вилучено навіть поняття “українське населення”, замість якого рекомендувалося застосовувати окреслення “осадник з акції “Вісла” або “осадник “В” [1, к.9]. Польська комуністична влада свідомо відмежовувалася від проблем цієї категорії громадян, залишаючись байдужою не лише до культурно-освітніх потреб переселенців, а й часто потураючи свідоме обмеження на місцях їхніх найнеобхідніших особистісних прав: захисту власної гідності, свободи віровизнання тощо.

Огляд сучасної української історіографії вказує на зацікавлення українських науковців насамперед ідеологічно-політичною проблематикою українсько-польських відносин, до яких, зокрема, віднесено й питання становища української меншини Польщі в перші повоєнні роки (І.Цепенди, Ю.Макара, Л.Зашкільняка, Г.Щерби). Історія